

НАСЛІДКИ ГНУЧКОГО РЕЖИМУ КУРСОУТВОРЕННЯ ГРИВНІ ДЛЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРА ТА НАСЕЛЕННЯ

У статті розглянуті можливі наслідки волатильності обмінного курсу гривні для банківського сектора економіки та населення.

Ключові слова: банківська система, девальвація, ревальвація.

Постановка проблеми. Запровадження гнучкого режиму курсоутворення може не тільки сприяти отриманню позитивного ефекту, а й призвести до певних втрат для суб'єктів валютного ринку. З огляду на підвищений ризик можливого зниження ліквідності та втрати фінансової стабільності для банківського сектора економіки, ефективність діяльності якого залежить від очікувань та поведінки населення, виникає необхідність детального дослідження можливих наслідків апреціації та депреціації обмінного курсу для зазначених сегментів.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Незважаючи на вагому роль динаміки обмінного курсу в економічному розвитку країни, особливо в умовах гнучкого режиму курсоутворення, можливість запровадження якого все частіше обговорюється, здебільшого проводилися дослідження в напрямі встановлення наслідків певного тренда валютного курсу для окремих макроекономічних показників, однак як обґрунтування багатосекторного впливу за секторами економіки так і не було сформовано. З огляду на ґрунтовні дослідження, проведені такими вітчизняними науковцями, як О. Береславська, С. Кораблін, О. Петрик, І. Співак, А. Скрипник та інші, вважаємо, що питанням виявлення можливих наслідків волатильності обмінного валютного курсу для секторів економіки має приділятися більше уваги.

Метою статті є висвітлення впливу ревальваційної чи девальваційної динаміки обмінного курсу на фінансову стабільність банківської системи та дії населення, спрямовані на збереження своїх заощаджень.

Виклад основного матеріалу. Сталого розвитку банківської системи, як основної ланки забезпечення фінансової стабільності країни в умовах відмови від фіксованого режиму курсоутворення, можна досягти шляхом мінімізації валютного ризику, що вимагає систематизації та врахування усіх можливих наслідків.

Зокрема, залежно від тривалості та рівня ревальвації гривні, а також валютної позиції, варіюватиметься збиток банківських установ, які надали кредит в іноземній валюті, в перерахунку на національну. В умовах існування відкритої валютної позиції підвищується ризик недоотримання частини доходів банком. Ревальвація матиме сприятливий вплив для кредиторів з короткою валютною позицією, водночас як девальвація надає

переваги банківським установам з довгою валютною позицією. За таких умов з метою хеджування валютного ризику банківські установи, надавши дохідні та відносно безпечні валютні кредити, будуть розміщувати решту ресурсів, отриманих у вигляді депозитів в іноземній валюті, на міжнародному грошовому ринку [2, с. 42].

Вразливість банківської системи в умовах гнучкого курсоутворення також залежить від рівня доларизації в країні. В умовах наявного тривалого девальваційного тренда національної валюти, що супроводжується політичною невизначеністю, особливо в передвиборний період, власники значних валютних вкладів можуть не лише забрати кошти з депозитних рахунків, а й вивезти їх за межі країни, що посилює ризик втрати ліквідності для банківської системи. Така поведінка зумовлена існуючою практикою “заморожування” валютних рахунків клієнтів в умовах економічних криз, що час від часу спостерігається і в Україні.

Крім того, зростання рівня доларизації, який супроводжується нарощенням обсягів виданих кредитів в іноземній валюті, що нині характерно для України, при девальвації підвищує ризик втрати ліквідності банківських установ і зростання рівня банкрутства кредиторів. Цей ризик також посилюється через збільшення частки іноземних банків у банківській системі України, що зумовлює конкуренцію між банківськими установами в прагненні залучити якомога більше клієнтів, й характеризується такою наявною динамікою: перевищенням обсягів виданих кредитів в іноземній валюті над обсягами залучених депозитів (рис. 1), стрімким зростанням темпів кредитування, особливо населення, без ґрунтовного дослідження фінансового стану та рівня кредитоспроможності клієнта, необхідність в якому посилюється в умовах запровадження гнучкого режиму курсоутворення. Стрімке прискорення банківського кредитування населення призводить до зростання рівня інфляції через підвищення споживання, що певною мірою обумовлено низьким рівнем розвитку ринку послуг.

Зростання рівня депозитів в іноземній валюті надає можливість банківським установам нарощувати обсяги кредитування в іноземній валюті. Проте при цьому кредитори певною мірою замінюють валютний ризик, пов'язаний із можливими втратами від зміни обмінного курсу, на кредитний.

Суттєве перевищення обсягу наданих кредитів над обсягами залучених депозитів в іноземній валюті характеризує значний ризик для банківської системи. Однак в умовах ревальвації зростає ймовірність покращення кредитоспроможності позичальників і їх платіжної дисципліни через зниження зобов'язань з обслуговування основної суми боргу й відсотків за ним, що сприятиме зменшенню обсягу резервів через переведення кредитів у групу з меншим відсотком резервування.

Рис. 1. Динаміка обсягу наданих банками кредитів в економіку України та залучених ними депозитів за 2000-2007 рр., млн. грн.

Джерело: Річний звіт Національного банку України за 2007 р. // Бюлетень НБУ. – 2008. – № 4. – 157 с.

Індикатором ризику для банківської системи також є надання нехеджованих кредитів в іноземній валюті фінансовому сектору та сектору домашніх господарств. Посилюючим фактором перенесення валютного ризику на кредитний і ризик ліквідності є довгострокове кредитування з використанням короткострокових коштів в іноземній валюті.

Отже, для банківської системи існує низка ризиків в умовах гнучкого валютного режиму, зокрема:

негативна зміна курсу щодо відкритої валютної позиції банку;

невиконання позичальниками зобов'язань через зростання боргової суми в разі негативної зміни динаміки обмінного курсу, що призведе до змушеної заміни одних угод іншими, але за менш сприятливим значенням обмінного курсу;

дотримання нормативів ліквідності в разі негативної динаміки обмінного курсу гривні.

Наявність кредитів і депозитів в іноземній валюті, а також суттєвий обсяг зовнішніх запозичень, особливо банківського сектора, при девальвації є вагомим фактором зростання валютного ризику, одним із складових якого є збільшення обсягу зовнішньої заборгованості.

Суттєвий перекис банківського кредитування в бік фізичних осіб, обсяг якого зріс майже в декілька разів, що супроводжується значним спрощенням процедури отримання кредитів і погіршенням якості аналізу фінансового стану клієнта, посилює ризик втрати кредитоспроможності позичальників за умов девальвації валютного курсу. Це набуває особливого значення в нинішніх умовах через невідповідність динаміки доходів населення та обсягу кредитування. Темпи нарощення кредитування значно перевищують наявні доходи населення (рис. 2).

Так, темпи зростання вимог банків за кредитами, наданими банками фізичним особам в іноземній та національній валютах, у 2007 р. порівняно з попереднім відповідно становили 200 і 194 %, тоді як темпи зростання грошових доходів населення – 131 %. Відповідна динаміка характерна майже для всього досліджуваного періоду, що супроводжується зростанням ризику втрати кредитоспроможності банківської системи в умовах гнучкого курсоутворення, оскільки навіть при сталих доходах негативна зміна курсу спричинить зростання частки проблемних кредитів.

Волатильність валютного курсу також певною мірою впливає на зміну ліквідності банківської системи, що зумовлено зменшенням інтервенцій Національного банку в умовах гнучкого курсоутворення гривні.

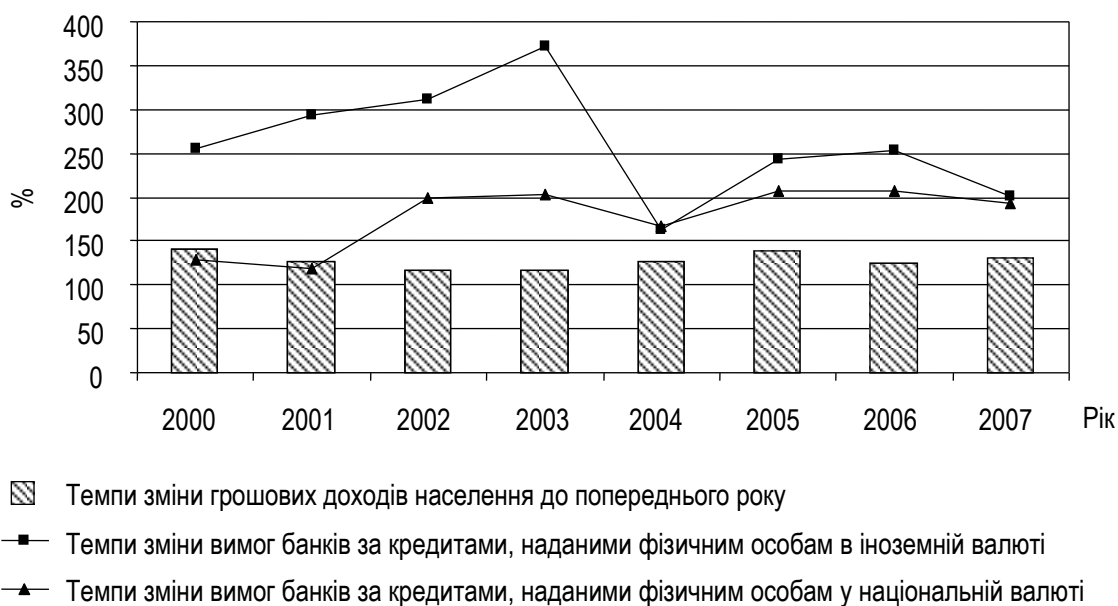

Рис. 2. Динаміка грошових доходів населення та вимог банків за наданими кредитами за 2000-2007 рр., %

Примітка. Розраховано за даними [2].

Таким чином, в умовах мінливості валютного курсу важливе значення для збереження стабільності банківської системи матиме регулювання відкритої позиції банківських установ в іноземній валюті та дотримання нормативів ліквідності.

Стосовно впливу волатильності обмінного курсу на поведінку населення варто зазначити, що відношення суб'єктів валютної політики до змін

макроекономічних показників і політичної ситуації в країні є одним із визначальних факторів впливу на динаміку попиту та пропозиції на валютному ринку, а, відповідно, і на волатильність валютного курсу. Зокрема, очікування ревальвації призведе до підвищення попиту на гривню через надходження на ринок значного обсягу заощаджень населення в іноземній валюті, які зберігаються поза банківською системою, тим самим посилюючи тиск на гривню.

Наявність суттєвого позитивного кореляційного зв'язку між рівнем доларизації та темпами зміни цін [2, с. 48] пояснює поведінку населення в умовах зміни обмінного курсу національної валюти. Девальвація, що зазвичай супроводжується зростанням рівня інфляції й доларизації в країні, зменшує доходи населення, що змушує його знижувати ризик валютних втрат через обмін заощаджень на більш стійку валюту та підвищення попиту населення на товари, що ще більшою мірою знецінює національну валюту. Очікування довгострокового тренда втрати купівельної спроможності гривні може призвести до перевищення попиту населення на товари народного споживання над пропозицією виробників.

Тобто, коливання валютного курсу, що суттєво впливають на доходи населення, пояснюють залежність між обмінним курсом і схильністю населення до товарів власного чи імпортного виробництва. Так, в умовах девальвації підвищується рівень споживання товарів власного виробництва, проте при ревальвації – навпаки: зростання доходів у доларовому еквіваленті зумовлює поживлення попиту на імпортовану продукцію.

Значним фактором впливу на очікування населення є динаміка цін на енергоресурси, вагома частина яких імпортується, що знижує можливість державного регулювання. Очікування підвищення цін на енергоносії, що є фактором зростання рівня інфляції, також впливає на підвищення попиту населення на іноземну валюту.

За наявної незмінної тенденції зростання вартості енергоносіїв, що зумовлює зростання цін на товари та послуги, знецінення національної валюти супроводжуватиметься зниженням доходів населення. Погіршення рівня життя населення в умовах зростаючої динаміки інфляції призведе до підвищення рівня безробіття.

Крім того, стрімка девальвація досить часто є вагомою причиною еміграції населення, більшу частину якого становлять кваліфіковані фахівці працездатного віку.

Каталізатором поведінки українців є політична невизначеність, яка посилюється виборчими процесами. У такій ситуації, в умовах наявних політичних протистоянь, занепокоєне населення зазвичай робить збереження в іноземній валюті, яка традиційно вважається більш стійкою, а також може забирати свої заощадження з банківських установ і розміщувати депозити за межами країни, що підсилює загрозу втрати фінансової стабільності банківської системи. Проте при ревальвації та продовженні відповідної динаміки населення не зацікавлене здійснювати вклади на депозитні рахунки в іноземній валюті. Крім того, стрімка ревальвація гривні або її

очікування може призвести до вилучення іноземних депозитів та їх заміну на вклади в національній валюті, що і в подальшому буде стимулювати попит на гривню, посилюючи ревальвацію.

Враховуючи нинішню ситуацію, коли від'ємна дохідність інвестиційних фондів, ставки за депозитами нижче рівня інфляції (рис. 3, 4), населення спрямовує витрати на споживання, що є додатковим фактором розкручування інфляційної спіралі. Така ситуація в умовах гнучкого курсоутворення гривні може спричинити девальвацію гривні, що супроводжуватиметься зростанням доларизації економіки.

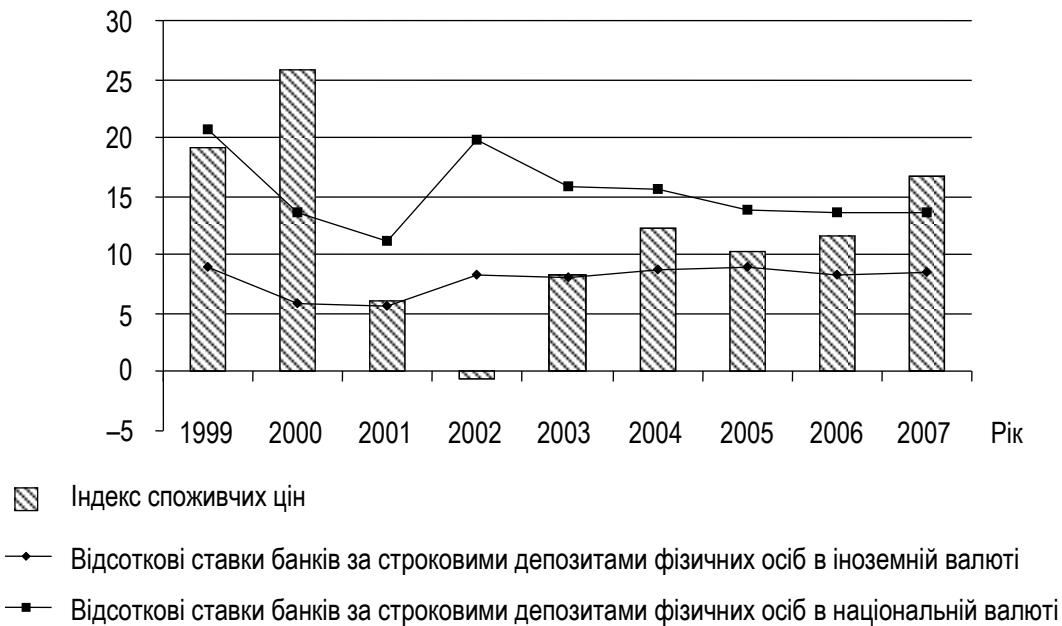

Рис. 3. Динаміка відсоткових ставок банків за строковими депозитами фізичних осіб та індексом споживчих цін за 2000-2007 рр., %

Джерело: [2].

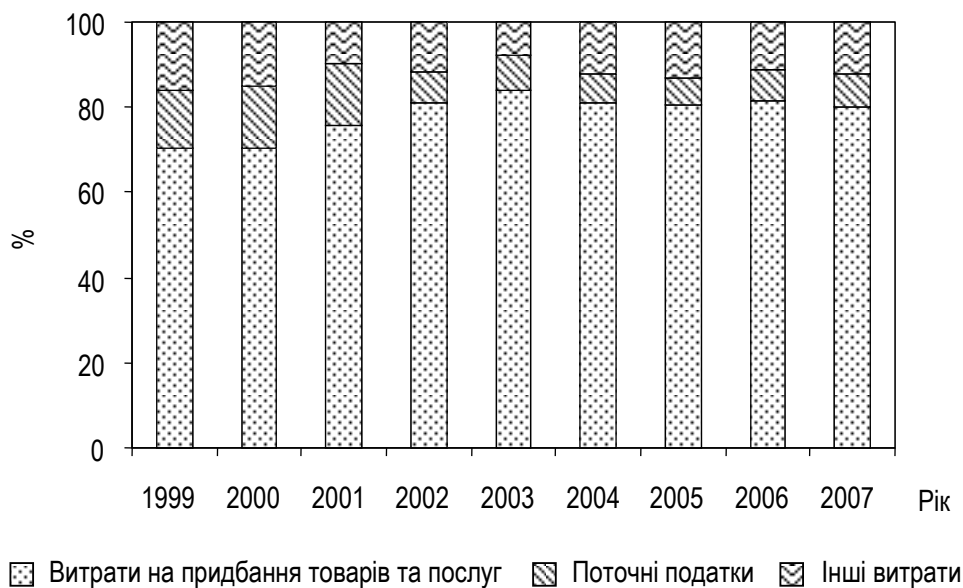

Рис. 4. Структура видатків населення за 2000-2007 рр., %

Примітки:

1. Розраховано за даними [2].
2. Дані за 2002 р. наведено з джерела: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Прямолінійний зв'язок між рівнем доларизації та обсягом депозитних вкладів в іноземній валюті визначає залежність відповідних показників з рівнем банківського кредитування в іноземній валюті. В умовах девальвації для населення та суб'єктів господарювання привабливішим є отримання кредитів у національній валюті, що знецінюється, а при ревальвації й відсутності подальших очікувань зміни тренда обмінного курсу та наявної динаміки прискорення темпів економічного розвитку, вигіднішими є кредити в іноземній валюті, що не узгоджується з банківською політикою щодо зниження кредитного ризику.

Значне зростання рівня зовнішніх зобов'язань та обсягів наданих кредитів суб'єктам господарювання, особливо населенню, може призвести до суттєвого погіршення платіжної дисципліни позичальників при девальвації гривні, що неодмінно вплине на фінансову стійкість і ліквідність банківської системи.

Висновки. Таким чином, ревальвація та девальвація обмінного курсу гривні може мати як позитивний, так і негативний вплив на темпи економічного розвитку країни, що певною мірою визначає поведінку суб'єктів господарювання та населення. З огляду на посилення валютних ризиків в умовах гнучкого режиму курсоутворення виникає необхідність запровадження та розвитку похідних фінансових інструментів, що сприятиме забезпеченню достатньої ліквідності банківської системи та формуванню позитивних очікувань населення як визначального фактора забезпечення розвитку потужної банківської системи.

Список літератури

1. Бюлетень НБУ [Текст]. – 2008. – № 4. – 157 с.
2. Глобализация и национальные финансовые системы [Текст] / под ред. Дж. А. Хансона, Дж. Маджнони ; пер. с англ. – М. : Весь мир, 2005. – 320 с.

Summary

The author examined probable consequences of exchange rate devaluation and revaluation for banking sector and individuals.

Отримано 12.12.2008

Нідзельська, І.А. Наслідки гнучкого режиму курсоутворення гривні для банківського сектора та населення [Текст] / І.А. Нідзельська // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць. - Суми: УАБС НБУ, 2009. - Вип. 24. - С. 150–157.